

TÜRK ANESTEZİ TARİHİ

History of Anesthesiology in Turkey

Kutay Akpir¹

¹Prof. Dr., İstanbul University İstanbul School of Medicine, Dept. of Anesthesia and Reanimation (Retired)

ÖZET

Türk anestezi ve reanimasyon uzmanlık dalının tarihi Nimet Taşkıran'ın "Cerrahi Makaleler Bibliyografisi"nden esinlenerek arşivlerde orijinallerine ulaşılan kaynaklardan ve yaşayanların anlattıklarından yapılan derlemelerden yararlanılarak ortaya koyulabilmektedir. Cemalettin Öner'e göre Türkiye'de anestezi tarihinin gelişimi 1900'den önce, 1900-1933 arası, 1933-1950 arası ve 1950'den sonraki dönem olarak 4 döneme ayrılmaktadır. 1950'ye kadar olan dönemde Batıda eğitim gören cerrahlar anestezi ile de ilgilenmiş ve hatta uygulamalarını zamanın tıp dergilerinde yayınlamıştır.

1950'den sonra bir yandan Sağlık Bakanlığı teşkilatında, öte yandan İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde ve daha sonra diğer tıp fakültelerinde başlatılan çalışmalar ile 1956 yılında anestezi uzmanlığı yasal olarak kabul edilmiş, eğitim önce Haydarpaşa Numune Hastanesi'nde Wirtinger'le başlatılmış, ilk asistanı Cemalettin Öner olmuştur. İ.Ü. Tıp Fakültesi'ndeki yapılaşma Prof. Dr. Sadi Sun önderliğinde sürdürülmüş uzun uğraşlardan sonra 1959'da Anestezi Enstitüsü kurulmuş, başkanlığına 1961 tarihinde doçent unvanını kazanan Sadi Sun'un getirilmesi ile devam etmiştir. Benzer uğraşlar diğer fakültelerde de sürdürülmüş ve A.Ü. Tıp Fakültesi'nde, 1958'de Refik Paykoç tarafından Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde, 1959'da Emel Çobanoğlu tarafından, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde, 1969 yılında Ahmet Tutan tarafından anestezi bölümleri kurulmuştur. 1962 yılında uzmanlık dalının adı "Anestezi ve Reanimasyon" uzmanlık dalı olarak değiştirilmiştir. Anestezi uzmanlarının önderliğinde yoğun bakım ve algoloji bilim dalları ile ilgili çalışmalar başlatılmış ve gelişmeler günümüze kadar sürdürülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Anestezi, tarih, tarihi gelişim, anestezi tarihi

ABSTRACT

History of Anesthesiology and Reanimation in Turkey can be compiled from original sources in archives as referenced in "Bibliography of Surgical Essays" by Nimet Taşkıran, and extraction of anecdotes from interviews with witnesses. According to Cemalettin Öner, historical development of Anesthesiology in Turkey can be split into 4 distinct periods, pre-1900, 1900-1933, 1933-1950 and post-1950. Until 1950, West-educated Surgeons have shown interest in Anesthesiology as well and even had their related applications published in the medical journals of the time. After 1950, with the parallel efforts by Ministry of Health and İstanbul University, Faculty of Medicine and later by other Faculties of Medicine in Turkey, Anesthesiology residency has been officially accepted in 1956. The education began first in Haydarpaşa Numune Hospital by Dr. Wirtinger and Cemalettin Öner was the first resident. The developments in İstanbul University Faculty of Medicine was led by Sadi Sun and after many years of struggle, Institute of Anesthesiology was established in 1959, presided by Sadi Sun, who had been promoted to Associate Professor in 1961. Similar developments have taken place in other Faculties and Anesthesiology departments have been established, at Ankara University led by Refik Paykoç in 1958, at Hacettepe University led by Emel Çobanoğlu in 1959, and at Ege University led by Ahmet Tutan. In 1962, the name of the therapeutic area had changed to Anesthesiology and Reanimation. Under the leadership of Anesthesiology specialists, studies in therapeutic areas of intensive care and Algology has begun and continued to date.

Keywords: Anesthesia, history, history of anesthesia

Türk Anestezi Tarihi konusunda yeterli kaynaklara sahip olduğumuz söylenemez. Tıp Tarihi arşivlerinden yararlanılarak yapılmış bazı çalışmalar, bazı tezler ile yakın dönemi yaşamış olanların anlattıklarından ve mektuplarından anesteziğin Türkiye'deki gelişimi hakkında önemli bilgiler elde edilebilmektedir. Bu konuda önemli bir çalışmayı İ.Ü. İstanbul Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Deontoloji Ana Bilim Dalı arşivlerinden yararlanarak Prof. Dr. Cemalettin Öner ile birlikte tamamlamış ve yayınlamıştık.¹ Bu çalışmada başlıca kaynak Op. Dr. Nimet Taşkiran'ın "Cerrahi Makaleler Bibliyografisi" olmuştur. Bu bibliyografiden yararlanılarak saptanan makalelerin orijinalleri, Tıp Tarihi Anabilim Dalı arşivlerinde bulunmuş ve bu makalelerden önemli bilgiler elde edilmiştir. Diğer önemli bir kaynak, İstanbul Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Deontoloji Ana Bilim Dalı Başkanı, Prof. Dr. Öztan Öncel'in "Türk-İslam Tababetinde Anestezi" adlı doktora tezidir.² Bir başka belge ise, Türk Anestezi ve Reanimasyon Derneği Başkanlığı yaptığım sırada, Türkiye'de Anesteziğin ihtisas dalı olarak kabul edilmesinin 40'ıncı yılı nedeniyle hazırladığım, şimdi bir kısmı vefat etmiş olan bazı hocalarımızın anesteziğin kuruluşu ile ilgili anılarının yer aldığı dokümanter filmidir.³ Bu filmde anesteziğin kuruluşu ile ilgili belgelere ve önemli yazışmalara yer verilmiştir. Sınırlı olanaklardan yola çıkarak saptanan bilgilerin, çok yeterli olduğu söylenemez ise de eldeki kaynaklar bize geçmiş hakkında önemli bilgiler vermektedir. Aşağıdaki bölümde elimdeki belgelerden ve sahip olduğum bilgilerden yapılan derlemeye özet olarak yer verilmiştir. Amaç tarih yazmak olmayıp, yok olmasını önlemek için elde mevcut bilgileri kayda geçirmektir.

İstanbul Üniversitesi Yayınları arasında yer alan ve Türk anestezi tarihi ile ilgili ilk derleme niteliği taşıyan kitapçıkta Cemalettin Öner, Türkiye'de Anesteziğin gelişimini 4'e ayırmaktadır.¹ Buna göre anesteziğin gelişimi:

1. 1900 yılına kadar olan dönem,
2. 1900 – 1933 arası dönem,
3. 1933 – 1950 arası dönem,
4. 1950'den sonraki dönem olarak ayrılmaktadır.

Büyük bir olasılıkla, Askeri Tıbbiye nedeniyle anesteziğin gelişimi İstanbul'da başlamış ve tüm Dünyada olduğu gibi, ilk olarak cerrahlar tarafından uygulanmıştır. Bin dokuz yüz yılına kadar olan dönemle ilgili olarak İstanbul'da o dönemlerde yayınlanmakta olan Journal de Constantinople'dan öğrendiğimize göre, ilk kullanılan anestetik madde kloroform olmuştur. Bu dergiye göre 1847-1848 öğretim yılında, Galatasaray'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'de yapılan ameliyatlarda kloroform kullanılmıştır. Kloroform'un dünyada ilk defa 1847 yılında Simpson tarafından kullanıldığı göz önüne alınırsa, bu bilgi batıdaki gelişmelerin ne kadar yakından izlenebildiğini göstermesi açısından son derece dikkat çekicidir.⁴ Dr. Castro, 1864 yılında uyguladığı karotis ligatürü ameliyatında kloroform kullanmıştır. Cemil Topuzlu Paşa, Paris'te eğitimini tamamlayıp, 1890'da yurda döndüğünde kloroform kullanmış, eter kullanmaya ise 1924'den sonra geçmiştir. Eter Gülhane'de ilk defa, Almanya'dan gelen Rieder paşa tarafından 1898'de kullanılmaya başlanmıştır.⁴ Tıp müfredatı hocası, Miralay Dr. Ahmet Remzi, 1871 yılında yayınlanan ders kitabında, Morton'a dayanarak verdiği bilgilerde eter anestezişinden bahsetmektedir.

Dr. Münir Bey 1882'de, Dr. Abidin Bey 1890'da, Dr. Hüseyin Sabri Bey 1891'de, anestezi terimi yerine duyunun kaldırılması anlamını taşıyan "mübtel-i his" terimini kullanmışlardır.

Nuran Yıldırım'a ait bir makalede, mekteb-i tıbbiye-i şahanede yapılan mezuniyet tezlerine değinildikten sonra, 1891 yılında Dr. Agop Sandalcıyan tarafından "Butlan-ı hiss-i umumi ve mezi'i" adlı bir mezuniyet tezi yapıldığı bildirilmiştir. Bu tez halen Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Deontoloji anabilim dalı kütüphanesinde bulunmaktadır. Kütüphanede 2 no'lu kayıt numarası ile yer alan bu tezde anesteziğin ne olduğu anlatılmış olup, anestezi vermek için kullanılan 12 aletin çizimine yer verilmiştir.⁵ Bu bilgi, anesteziğin o yıllarda isminden bahsedilecek kadar önem verilen konular arasında yer aldığını göstermesi, anesteziye kullanılan bazı aletleri tanıtmaya çalışması ve anestezi terimi yerine onun Osmanlıca tercümesinin, bilimsel terminolojide kullanılmakta olduğunu göstermesi açılarından önem taşımaktadır. Nitekim, 1906 yılında aynı terimi "Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye-i Şahane"nin (Askeri Tıbbiye) doğum kliniği hocası Dr. Besim Ömer Paşa'da kitabında kullanmıştır. Gülhane cerrahi hocası Dr. Julius Wieting 1911 yılında, "İptal-i Hissi Mevzii" adlı bir kitap yazmış

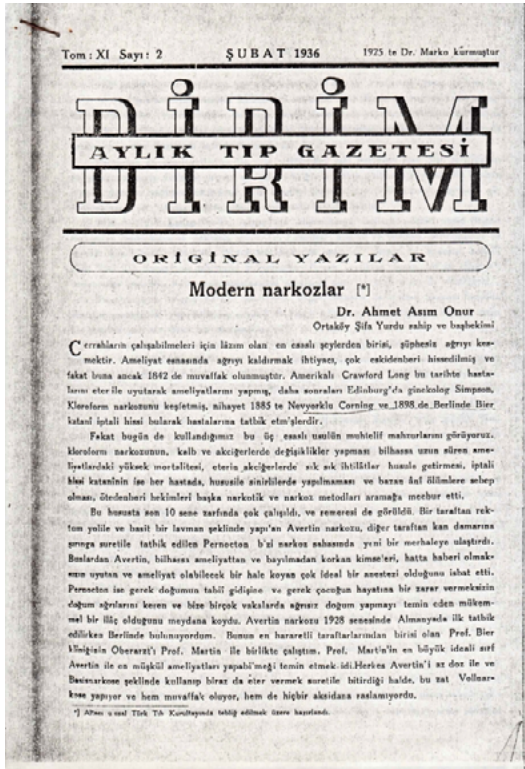
ve bu kitabında anestezi için duyunun çürüklüğü ya da yokluğu anlamına gelen “Butlan-ı Hissi” terimini kullanmıştır. Kitapta Butlan-i hissi terimi, Butlan-ı Hissi mevzii ve Butlan-ı Hissi umumi olarak ikiye ayrılmıştır. Birincisi rejyonel anestezi, ikincisi genel anestezi anlamında kullanılmış terimlerdir. Butlan-i Hissi Mevzii de bugünküne çok benzer bir şekilde

1. İbtal-i Hissi Mevzii (İnfiltrasyon anestezi)
2. İbtal-i Hissi Dairevi (Bölgesel anestezi)
3. İbtal-i Hissi Nahiyevi (Ganglion ya da kök anestezi)
4. İbtal-i Hissi Nihai (Spinal anestezi) olarak sınıflandırılmıştır.

Bu dönemde askeri hekimler, tıp konusunda düzenli yayınlanan dergiler çıkarmış ve bu dergilerde yabancı literatürden çeviriler yayınlanmışlardır. Münif Bey’in “Kloroforma Dair” ve Besim Ömer Paşa’nın “İpnotizma” adlı yazılarının yanı sıra, anestezi ile ilgili Fransızca yazılara da rastlanmaktadır.

Anestezi ile ilgili yayın sayısı az olmasına rağmen, o dönemde anesteziye kullanılan kloroform, azot protoksit, eter, lokal anestetikler gibi anestezi ilaçlarına ait yazılar yer almıştır. Cemalettin Öner bu döneme ait 7 makaleye rastladığını bildirmektedir.¹⁻⁵

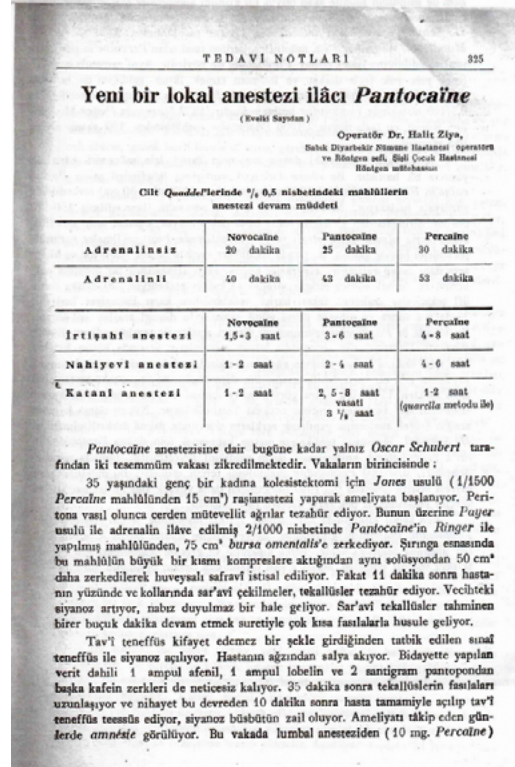
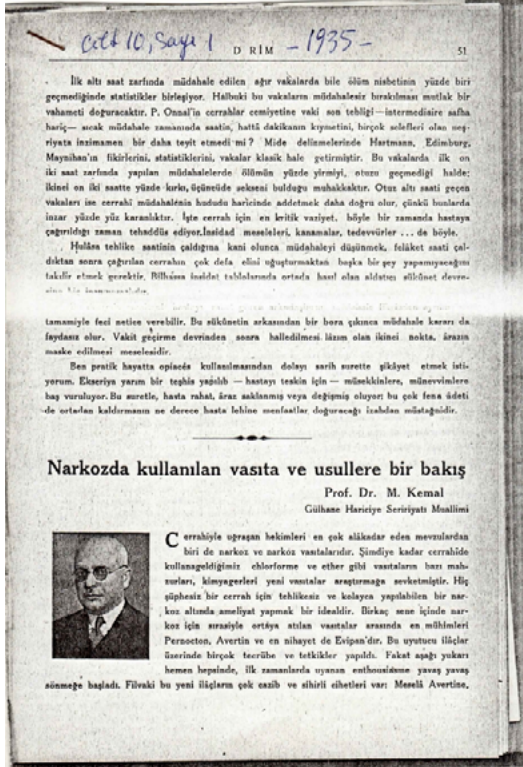
Bilindiği gibi, lokal anestezi ilacı ilk defa, 1884’de Koller tarafından kullanılmıştır. Ülkemizde lokal anestezi ilacının kullanımı ile ilgili ilk yazı, “Kokain” adı ile “Ceride-i Tıbbiye-i Askeriye” dergisinin 14. Sayısında, 1885 yılında, yazar ismi belirtilmeden yayınlanmıştır. Cemil Topuzlu’nun 1903 yılında, peroperatuar kalp masajı yaptığını anlatan ve “Gazette Medicale d’Orient”in 48. cildinin, 21. sayısında yer alan makalesi yoğun bakım konusunda ülkemizdeki ilk yayın olarak kabul edilmektedir. Lokal anestezi konusunda Burhanettin Toker’in 1924’de, Kazım İsmail Gürkan’ın 1926’da, H. Ziya Konuralp’in 1931’de yayınlanan yazılarından, yeni lokal anestezi ilaçlarının ülkemizde yaygın olarak kullanıldığını öğrenmekteyiz. Bazı cerrahların, 1900’lü yılların başlarında, çeşitli anestezi uygulamaları gerçekleştirdiklerini ve bununla ilgili deneyimlerini yayınladıklarını görmekteyiz. Bunlar arasında Murat Rahmi Bey, Kenan Tevfik, Ahmet Asım Onur, Kazım İsmail Gürkan, Burhanettin Toker, Akif Şakir Şakar, Halit Ziya Konuralp sayılabilir (*Belge: 1, 2A ve 2B*).

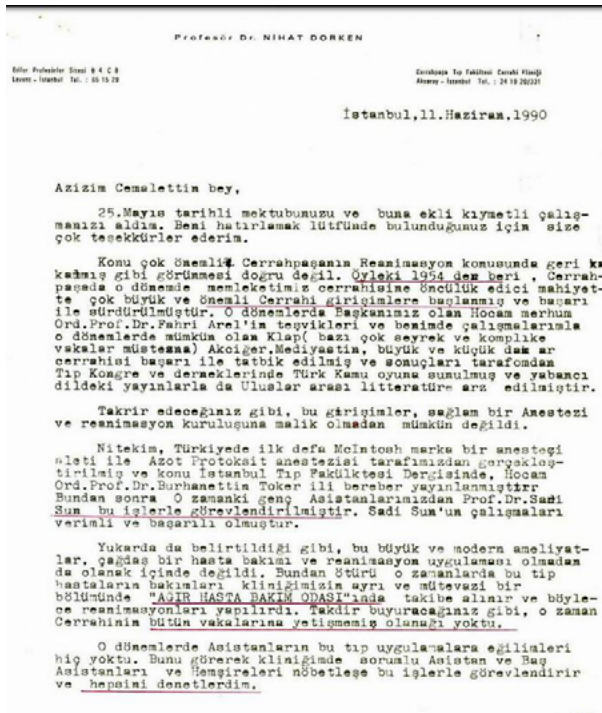
Belge 1. Kadın Hastalıkları ve Doğum Uzmanı olan Dr. Asım ONUR’un anestezi ile ilgili bir makalesi

Almanya’da eğitimini tamamlayarak yurda dönen tıp fakültesi, cerrahi hocası Orhan Abdi Kurtaran, 1905’den itibaren eter kullanmıştır. Onun yanı sıra, kadın hastalıkları ve doğum hocası Refik Münir Keskingil de anestezi ile uğraşmıştır. Hatta 1918 yılında Sultan V. Mehmet Reşad’ın, Dr. İsrail ve Dr. Abdi Kurtaran tarafından yapılan mesane taşı ameliyatında anesteziyi, Refik Münir Keskingil vermiştir.² Bu dönemde ağrısız doğum konusunda, biri Tevfik Remzi Kazancıgil’in, 1929 yılında yazdığı “Ağrısız Doğum”, diğeri Asım Onur’un 1932’de yayınladığı “Ağrısız Doğum Monografisi” ve Ziya Üstün’ün 1933 yılında yazdığı “Doğum Analjezisinde Pernokton” adlı yazılar anestezi tarihimizin önemli belgelerini oluşturmaktadır. Cemalettin Öner, bu döneme ait 26 makaleye rastladığını bildirmekte ve dönemi üniversite reformunun yapıldığı 1933 yılında sonlandırmaktadır.^{1,2}

Cemalettin Öner tarafından, 1933-1950 arası döneme ait, anestezi ile ilgili 25 yayın bulunmuştur. Yayınlar daha çok intravenöz anestezi ilaçları ile ilgilidir. Özellikle Evipan ve Pentothale ile ilgili yazılar çoğunluktadır. Prof Dr. Derviş Manizade’den öğrendiğimize göre bu dönemde ülkeye ilk anestezi cihazı, İ.Ü. Tıp fakültesi, 1. Cerrahi Kliniği’ne, direktör

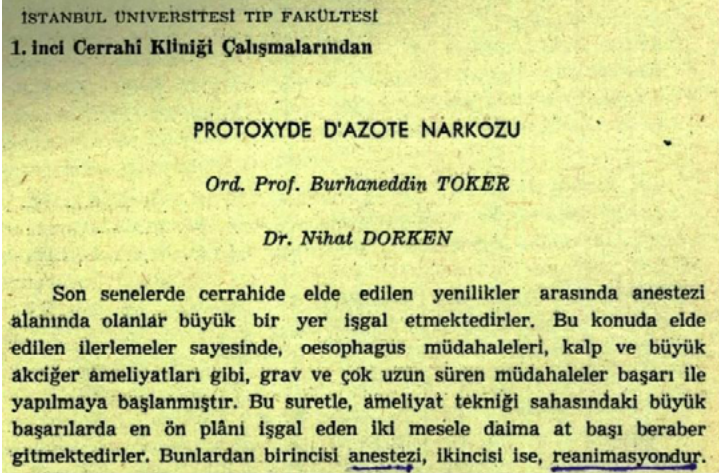

Belge 2 A ve B. Cerrahi uzmanı olan Prof. Dr. M. Kemal ile Prof. Dr. Halit Ziya Konuralp'in Anestezi ile ilgili makaleleri.

Belge 3. Prof. Dr. Nihat Dorken'in, Prof. Dr. Cemalettin Öner'e yazdığı ve içinde buldukları koşulları anlatan mektubu.

Prof. Dr. Rudolf Nissen tarafından, 1937 yılında getirilmiştir. Fakat bu cihaz o zamanlar açık damla eter veren Hasan ve Hüseyin onbaşılar tarafından kullanılmadığından, uzun süre kullanılmadan bekletilmiştir.³ Bu sıralarda cerrahide gelişmeler olmuş, özofagus, akciğer, kalp, beyin ameliyatları yapılmaya başlanmıştır. Prof. Dr. Nihat Dorken bu durumu, Cemalettin Öner'e yazdığı mektupta anlatmakta, en büyük sıkıntının anestezi ve reanimasyon konusunda çekildiğini söylemektedir (Belge 3).^{3,6} Prof. Dr. Dorken, aslında bu konuya i.Ü. Tıp fakültesi dergisine 1949 yılında, Burnettin Token ile birlikte yazdıkları bir makalede de değinmektedir. Prof. Dr. Dorken bu makalede, anesteziye olan ihtiyacı belirtmek amacıyla, kapalı devresi olan ve azotproksit verilebilen bir anestezi makinesi getirildiğini yazmıştır (Belge 4). Bu makinenin 1948 yılında getirildiğini ve makinenin, cerrahi asistanı olan Sadi Sun tarafından kullanıldığını ve Sadi Sun'un anesteziye böylece başlamış olduğunu öğrenmekteyiz.⁷ Sadi Sun'un anesteziye başlayışını, Prof. Dr. Derviş Manizade

Belge 4. Anestezinin cerrahlar tarafından uygulandığı dönemde Ord. Prof. Dr. Burhaneddin TOKER ve Dr. Nihat DORKEN'in azot protoksit anesteziyi veren ilk anestezi cihazı ile yaptıkları uygulamayı anlatan makale.

ayrıca 40. yıl belgesindeki röportajında daha geniş olarak anlatmaktadır. Sadi Sun'un kendisi ise TARC mecmuasının, 1990 yılı ilk sayısında, kuruluş yıllarını ve bu yıllardaki çalışmalarını anlatmıştır. Buradan öğrendiğimize göre, 1948 yılında Mc Kesson Nargraft marka, O₂ + N₂O + Eter anesteziyi uygulayabilen bir anestezi cihazı İ.Ü. Tıp Fakültesi 1. Cerrahi Kliniği'ne getirilmiş, modern anestezi uygulamaları böylece başlatılmıştır. İlk endotrakeal entübasyon ise 3 Ağustos 1949 tarihinde yapılan, intratorakal ösefago-gastrostomi ameliyatında yine Sadi Sun tarafından uygulanan anestezi sırasında kullanılmıştır.

Sadi Sun, 1949 yılı sonuna kadar, 169 genel anestezi uyguladığını, 40 vakada pentothale ve kemital, 23 vakada eter, 10 vakada spinal anestezi yöntemlerini kullandığını yazmıştır. Bu vakaların 9'unda endotrakeal entübasyon yapılmıştır. Uzmanlık eğitimine 1947 yılında, cerrahi asistanı olarak başlayan Sadi Sun, uzmanlık eğitiminin büyük bir kısmını anestezi çalışmaları ile geçirerek, 1951 yılında cerrahi uzmanı olmuştur. Sadi Sun'un bu uygulamaları, kendisinin Türkiye'de ve İ.Ü. Tıp Fakültesi bünyesinde anesteziye yönlendirilen ilk hekim olmasını göstermesi ve günümüz anesteziye kadar uzanan yolun başlangıcını oluşturması açısından önemli uygulamalardır.⁷⁻¹⁰

Sadi Sun ile sınıf arkadaşı olan, 1947 yılında tıp fakültesinden birlikte mezun oldukları Cemalettin Öner, bu sıralarda mecburi hizmetini Anadolu'da sürdürmektedir. O da mecburi hizmet dönüsünde, anesteziyi yapılaştırılma çalışmalarına Sağlık Bakanlığı içerisinde yer alarak katılır. Böylece Türk anestezi tarihinde 1950'den bu güne kadar sürecektir olan yeni bir dönem başlamış olur.¹¹ Dünyadaki gelişmelere paralel olarak yapılaşma, yasal düzenlemelerin tamamlanması, anesteziyi hekimlerin eline geçmesi, uzmanlık eğitiminin başlatılması ve uzman hekimlerin yetişmeye başlaması 1950'den sonra olmuştur. Bana göre 1950'den sonraki dönem, biri anesteziyi temelini atılmasına kadar olan dönem ki bu dönem kurumlaşma hazırlıklarının yapıldığı dönem olup, bizim hocalarımızın aktif meslek yaşamları bu hazırlıkların tamamlanması için verdikleri uğraşlar ile geçmiştir. Diğer de bu temel üzerinde yükselmenin başladığı dönem, yani anesteziyi kurumsallaşmasının tamamlandığı ve gelişmesinin sürdürüldüğü dönem olarak ayrıca ikiye ayırmak mümkündür. Bu ikinci dönemde, hocalarımızın aramızdan ayrılmalarından sonra görevi üstlenen bizler de anesteziyi daha ileriye taşıma, geliştirme, kusursuz uygulama, temsil etme ve en önemlisi kabul edilmesini sağlama uğraşları verdik. Kanımca 1950'den sonraki dönem bu nedenlerle lider hocalar dönemi ve birinci jenerasyon hocalar dönemi veya 1990'dan önceki dönem ve sonraki dönem olarak ikiye ayırmak gerekmektedir.

Burada hocalar derken, sadece fakülteleri kastetmiyorum. Eğitim hastanelerinin o zamanki şef ve şef yardımcılarını da kastediyorum. Görüleceği gibi, Sağlık Bakanlığı Eğitim Hastaneleri'nin yapılaşması ve gelişmeleri, anestezi biliminin ülkemizdeki yapılaşmasında çok önemli roller oynamış, hatta fakültelerdeki gelişmelerin zaman zaman önüne geçmiştir.

Bin dokuz yüz ellili yılların başlarında, genelde onbaşılar ve bazı hemşireler, genel anestezi vererek ameliyatların yapılmasını sağlamaktadır. Kullandıkları yöntem çoğunlukla açık damla eterdir. Doğumlarda seyrek olarak, maske ile trilen anestezi yapılmaktadır. Lokal anestetik daha yaygın kullanılmaktadır. Bazı cerrahlar cerrahinin yanı sıra, anestezi ile ilgilenmektedirler. 1949-1954 yılları arasında, yurt dışında cerrahi ve anesteziye veya yalnız anesteziye çalışmış olup yurda dönen bazı hekimler, yurda döndükten sonra sadece anesteziye çalışmaya devam etmişlerdir. Bu hekimlerden bazıları, haftanın belli günlerinde değişik hastanelere gidip, anestezi vererek ameliyatların yapılmasına katkıda bulunmuşlardır. Ülkemizde anestezi ile ilgilenen ilk hekimler arasında, İstanbul'da Haseki

Hastanesi'nde, Op. Dr. Avni Aksel'in servisinde, Op. Dr. Hüsnü Öztürk; Tıp Fakültesi, Prof. Dr. Akif Şakir Şakar'ın ortopedi kliniğinde, Dr. Simon Batmaz; Prof. Dr. Kemal Atay'ın cerrahi kliniğinde yine Simon Batmaz ve ayrıca Dr. Melih Erhan, Dr. Rüçhan Kutbay, Dr. Hüseyin Ergönenç, Dr. Cemalettin Öner, Dr. Kadriye Toprak (Bilge); Sağlık Bakanlığı İstanbul Hastanelerinden Şişli Çocuk Hastanesinde, Doç. Dr. Hazım Bumin'in kliniğinde, Op. Dr. Cahit Bergil; Vakıf Gureba Hastanesi, Ata Topaloğlu'nun servisinde, yine Cemalettin Öner; Heybeliada sanatoryumunda, Dr. Ercüment Kopman; Ankara Gülhane'de, Dr. İhsan Günalp ve 1953'de açılan SSK Ankara Hastanesi'nde Op. Dr. Hüsrev Polat ve daha sonraki yıllarda Dr. Emel Çobanoğlu yer almaktadır.⁸ Bizim saptayabildiğimiz bu hekimler ülkenin ilk anestezi hekimleridirler. Bu hekimlerin birçoğu, 1954'den sonra, ilk eğitimlerini aldıkları yabancı ülkelere geri dönmüş ve çalışmalarına o ülkelerde devam etmişlerdir. Bunlar arasında, öğrenci iken Kemal Atay'ın kliniğinde çalışan Kadriye Toprak (Bilge) mezun olduktan sonra, anesteziye devam etmiş daha sonra, ABD'ye gitmiş, ileri eğitimini tamamladıktan sonra 1963'de yurda dönerek emekli olduğu, 1990 yılının, Aralık ayına kadar son dönemi, İstanbul Tıp Fakültesi Anabilim Dalında olmak üzere, çalışmalarına devam etmiştir.^{8,13} İstanbul'da Kadın Hastalıkları ve Doğum uzmanı olan, Dr. Cezmi Kınoğlu, asistanlığı sırasında anesteziye duyduğu ilgi nedeniyle öne çıkan bir başka hekimdir. Ağrısız doğum öğrenmek üzere 1951 yılında ABD'ye gönderilir. Burada 3,5 yıl anestezi ile ilgilenir. İstanbul'a 1954'de döner ve kendini emekli edinceye kadar, Teşvikiye Sağlık Yurdunda yaklaşık 40 yıl anestezi uygulamalarında bulunur. Biraz geç katılsa da, Cezmi Kınoğlu'nu da ilk anestezi hekimleri arasında saymak gerekir kanısındayım.¹⁴

Melih Erhan, Kadriye Toprak'a (Bilge) yazdığı bir mektupta^{12,13} "... 1949 yılında mezun olup, Prof. Dr. Şinasi Güçhan'ın tavsiyesi ile İ.Ü. Tıp Fakültesi, 2. Cerrahi Kliniği'nde asistan olabilmek için sıraya girip, fahri asistanlığa başladım. Bu arada, 1950 yılında Şinasi Güçhan, asistanlarından birini İngiltere'ye anestezi öğrenmek için göndermek istedi. Seçilen aday gitmeyince yerine ben gittim. İngiltere'de 8 ay kaldım. Döndükten sonra anestezi bölümünü, Kemal Atay'ın kliniğinde kurdum. Kemal Atay'ın ve H. Ziya Konuralp'in çok desteklerini gördüm. Kadriye Bilge ve Rüçhan Kutbay ile 2. Cerrahi Kliniği'nde, İngiltere dönüşü açık eter, kloroform, klord'etil, ombredan anestezilerine son verdik. Lomber anestezide hiperbarik yöntemini kullanmaya başladık. Peridural anestezilere başladık. Lobektomilerde bronş blok tekniğini uyguladık. Gaz tüplerini renklerine ve ağız çaplarına göre sınıfladık. Anestezi öncesi hazırlık sistemini kurduk. Bu arada kliniğe, AGA marka bir anestezi cihazı alındı. 1951 senesinin son aylarında böylece başlayan bu modern anestezi döneminde, açık ve yarı kapalı sistemleri kullanmaya başladık. Bu dönemde 2. Cerrahide, üç ameliyathanede, günde 4-10 ameliyat yapılıyordu. Kısa sürede anestezi makinelerinin sayısı arttı. Fransızlar 1952-53 yıllarında, Largactil ve Phenergan'ı piyasaya sürdüler. Biz bunları, scopolamin ve morfin ile değişik nispetlerde karıştırarak, premedikasyonda kullanmaya başladık. Netice fevkalade idi. Scopolamin, aynı zamanda retrograd amneziye de sebep olduğu için hastalar hoşlandılar. Hastalar tarafımızdan bir gece önce görülüyordu. Eğer bir kontrendikasyon görülürse anestezi verilmiyor, diğer tetkikler tavsiye ediliyor ve cerrah arkadaşlar umumiyetle bizim tavsiyelerimize hürmet ediyorlardı. Birkaç sene sonra, yeni arkadaşlar İngiltere, Fransa ve ABD'den anestezi tahsil ederek döndüler. İlk gelenlerden biri, Simon Batmaz idi. Daha sonra gelen Dr. İsmail ve Dr. Hüseyin, unutamadıklarım arasındadır. Dr. Hüseyin Amerika'da uzun yıllar anestezi çalışmaları yapmıştı. Kısa süre kaldı. Üç ya da altı ay sonra Amerika'ya döndü. Daha sonra gelen, Rüçhan Hanım olmuştur. Bence, anesteziye ilk olarak ciddi şekilde iştirak eden ve hakikaten kendini bütün varlığı ile bu bölüme bağlayan ilk doktor arkadaş, Kadriye Hanım olmuştur. Ben 1956 yılında askere gittikten sonra kliniği, Kadriye (Toprak) hanımla Rüçhan (Kutbay) hanım idare etti. Askerlik dönüşü nöroşirurji ile ilgilendim ve anesteziden koştum..." şeklinde devam etmektedir (*Belge 5*). Mektubun devamında, intravenöz solüsyonların hazırlanışı, verilmesi ve kan transfüzyonlarının yapıldığı şekilleri de yer almakta ve kendisinin anestezi derneğinin kurucu üyeleri arasında bulunduğunu ve bu nedenle kendisini çok mes'ud hissettiğini ifade etmektedir.¹² Dr. Melih Erhan'ın bu mektubu anestezi tarihi açısından çok değerli bir belge niteliğindedir. Mektup sadece anestezi ile ilgilenenleri tanıtmamakta, o günlerin anestezi atmosferini ve pratik uygulama koşullarını cerrah, anestezi ilişkilerini de tanımamızı sağlamaktadır.

Bin dokuz yüz elli yılını izleyen yıllarda, büyük cerrahi yapabilmek için, iyi bir anestezi hekimine olan gereksinim giderek daha iyi anlaşılmalı ve önemli cerrahi klinikleri bu eksikliği gidermenin yollarını aramaya başlamışlardır. Bu kliniklerden biri de İ.Ü. Tıp Fakültesi 1. Cerrahi Kliniği'dir. Direktör olarak Prof. Dr. Burhanettin Toker, öğretim üyesi olarak Prof. Dr. Fahri Arel, bu klinikte yer almaktadırlar.

Sağlık bakanlığının girişimleri burada kalmaz, fakültelerdeki çalışmaların önüne geçerek devam eder. Üç Ocak 1955 tarihinde bir genelge yayınlayarak “Tababet İhtisas Nizamnamesi tasarısına Anesteziyolojinin de ihtisas kolu olarak derc edildiğini isteyenlerin Haydarpaşa Numune hastanesinde anestezi mütehassısı W. Wirtinger’in yanında ihtisas yapabileceklerini” bildirir. Böylece 1954’de, Haydarpaşa Numune Hastanesinde Türkiye’nin ilk anestezi servisi kurulur (*Belge 8 ve 9*) ve ilk asistanı da Cemalettin Öner olur. Daha sonraki asistanları, Dr. Mois Kan ve Dr. Erol Levi olmuşlardır. Anesteziyoloji, zamanın Sağlık Bakanlığı Müsteşarı, Dr. Nail Karabuda’nın desteği ile, 20 Ocak 1956 tarih ve 9212 sayılı resmi gazete ile yürürlüğe giren 4/6379 sayılı ihtisas tüzüğünde ayrı bir ihtisas dalı olarak yer almıştır.^{1,2,11} İlk uzmanlık diplomalari ise, önce 26.3.1956’da “Triklötilen ile Anestezi” adlı teziyle Sadi Sun’a, sonra 6.12.1956’da “Anestezi Potansiyalize” adlı teziyle Cemalettin Öner’e verilmiştir. Daha sonra, sırasıyla 1957’de Moiz Kan, Cahit Bergil, Emel Berkol, Mehmet Nazlı, Refik Paykoç, Müfit Erkul; 1958’de Kamil Ergin ve Faruk Or ülkemizin ilk on anestezi uzmanı olarak uzmanlık diplomasına hak kazanmışlardır.^{1-3,8} Uzman olduğu yıl, Sadi Sun’un önderliğinde anestezi ile uğraşan doktorlar, Sabahat Kabaalioğlu ve Cezmi Kınoğlu, cerrahlar Şinasi Hakkı Erel, Fahri Arel bir araya gelerek “Türk Anestezi Cemiyeti”ni kurmuşlardır (*Belge 10 ve 11*). Daha sonra 1969 yılında “Türk Anestezi ve Reanimasyon Cemiyeti” (TARC) adını alan bu dernek, ilk toplantısını Taksim Lamartin caddesindeki 45 no’lu binada, 12 Kasım 1956 tarihinde yapmıştır. Türk Anestezi ve Reanimasyon Cemiyeti, bilimsel kongrelerini 9 Mayıs 1965 tarihinde yapmaya başlamış ve bu kongreler günümüze kadar kesintisiz düzenlenmiştir (*Belge 12*).^{2,7} Dernek, 1972 yılında dergisini yayınlamaya başlamış, ve o tarihten itibaren yayını kesintisiz sürdürmüştür (*Belge 13*).

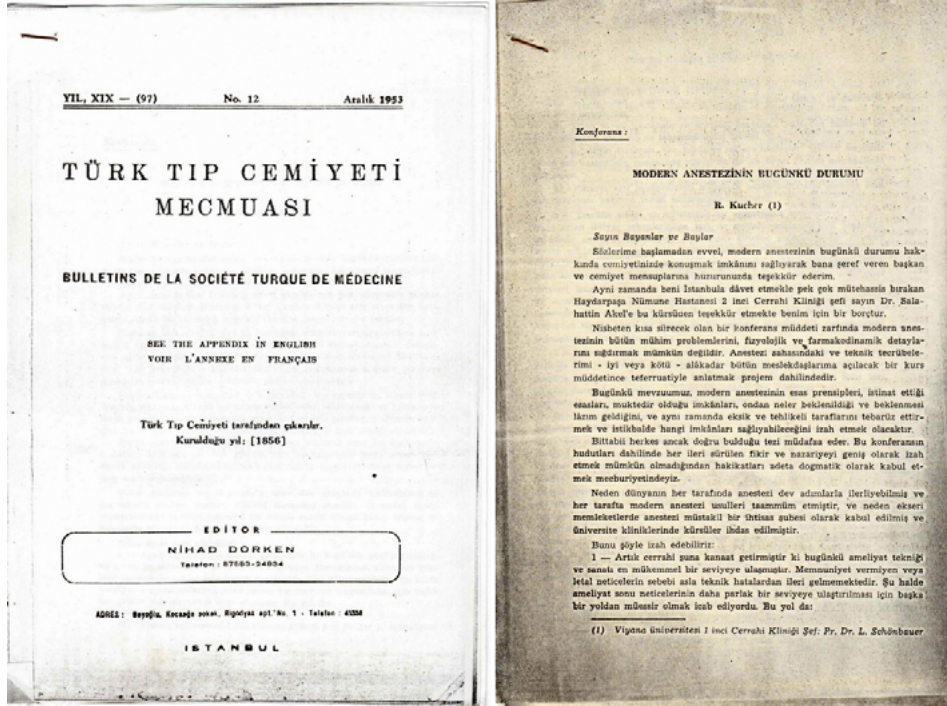
İstanbul Tıp Fakültesi’nde, Dr. Sadi Sun’un anesteziyoloji ile ilgili çalışmalarına başlamasından 10 yıl kadar sonra, 1959’da “Anesteziyoloji Enstitüsü”nün kurulmasına karar verilmiş ve direktörlüğe Farmakoloji ve Tedavi Kliniği direktörü Prof. Dr. Sedat Tavat getirilmiştir (*Belge 14*). Altı ay sonra yöneticiliği, Prof. Dr. Halit Ziya Konuralp devralmıştır. Üç yıl kadar sonra da, 1960 yılında “Perikardiektomi ve Mitral Komissürektomi Ameliyatlarında Bakım ve Santral Ven Basıncının Önemi” adlı tezi hazırlayarak verdiği sınavla, ülkemizin ilk anesteziyoloji doçenti olan Dr. Sadi Sun kadroya atanarak, adı 1961’de “İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Anesteziyoloji ve Reanimasyon Enstitüsü” olan kuruluşun başına getirilmiştir.^{2,7,16}

“Atropinin Arteriyel Oksijenasyona Etkisi” başlıklı takdim tezi ile 1964’te profesörlüğe yükselen direktör Sadi Sun, Enstitünün kürsü haline getirilmesi ile ilgili girişimleri başlatmış, bu çabalar ancak 26 Mart 1966’da sonuçlanmış ve Profesörler Kurulu’nda “Anesteziyoloji ve Reanimasyon Kürsüsü”nün örgütlenmesi kabul edilmiştir.^{3,7,10} Zamanın dekanı Ord. Prof. Dr. Ekrem Şerif Egeli’nin kürsünün modernizasyonuna değerli katkıları olmuştur.

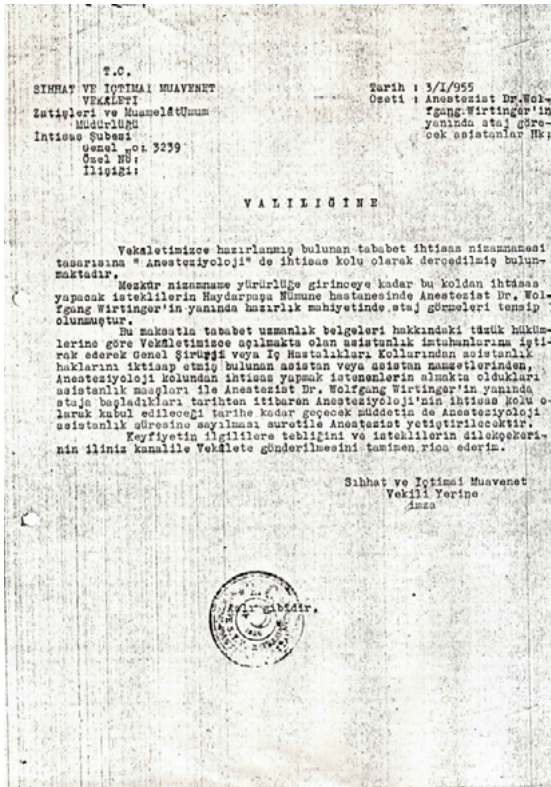
Tıp Fakültesinin 1967 yılında ikiye ayrılması ve Cerrahpaşa Tıp Fakültesi’nin kurulmasıyla Prof. Dr. Sadi Sun Cerrahpaşa’da kalmış ve kürsü başkanlığına devam etmiştir. Yeni adı İstanbul Tıp Fakültesi olan Çapa’da yeni bir kürsü kurulmuştur. Dört Temmuz 1967 tarihli Profesörler Kurulu kararıyla kurulan İstanbul Tıp Fakültesi “Anesteziyoloji ve Reanimasyon Kürsüsü” yönetimine Doç. Dr. Faruk Or getirilmiştir.^{17,18} Haydarpaşa Numune Hastanesi Anesteziyoloji ve Reanimasyon Şefliği’nden ayrılarak, 1970’de İstanbul Tıp Fakültesi, Anesteziyoloji ve Reanimasyon Kürsüsü doçent kadrosuna atanan Dr. Cemalettin Öner, 1971 yılında profesörlüğe yükselerek kürsü başkanı olmuştur (*Belge 15*).¹⁸

Prof. Dr. Cemalettin Öner uzmanlık sonrasında, 1958’de Dünya Sağlık Örgütü bursuyla gittiği Paris Tıp Fakültesi Anesteziyoloji Enstitüsü’nde ve Foch Hastanesi Anesteziyoloji Bölümü’nde bir yıl süreyle çalışmıştır. Yurda döndükten sonra, Yedikule Göğüs Hastalıkları ve Vakıf Gureba Hastaneleri’nde çalıştıktan sonra Haydarpaşa Numune Hastanesi Anesteziyoloji Servisi Şefi olarak atanmıştır. Cemalettin Öner, 1961’de “Akciğer Şirürjisinde Akciğer Fonksiyon Muayeneleri” adlı tezle doçent olmuş ve ayrıldığı 1970 yılına dek Haydarpaşa’da şef olarak görevini sürdürmüştür. Daha sonra, 1970 yılında İstanbul Tıp Fakültesi Anesteziyoloji ve Reanimasyon kürsü başkanlığına atanarak 1988’e kadar bu görevde kalmıştır.^{2,11,18} İki liderden biri olan Sadi Sun, bilim dalının örgütlenme çalışmalarına üniversite içinde ve dernek düzeyinde daha çok çalışmış, uluslararası ilişkileri kurmaya ve sürdürmeye gayret etmiş, diğer lider Cemalettin Öner ise, önceleri Sağlık Bakanlığı içerisinde kurulma ve kabul edilme mücadelesi vererek, kişisel dostluk ilişkileri ile yasal boyutta da birçok engelin aşılmasında ve anestezi reanimasyon bilimi lehine tüzük ve yönetmeliklerin çıkarılmasında, hatta bilim dalına “Reanimasyon” adının katılmasında önemli roller oynamışlardır. Sağlık Bakanlığı tarafından yayınlayan 6.9.1962 tarih 6/821 sayılı Uzmanlık tüzüğünde uzmanlık dalının adı Anestezi ve Reanimasyon Uzmanlığı olarak kabul edilmiştir.^{1,3,5}

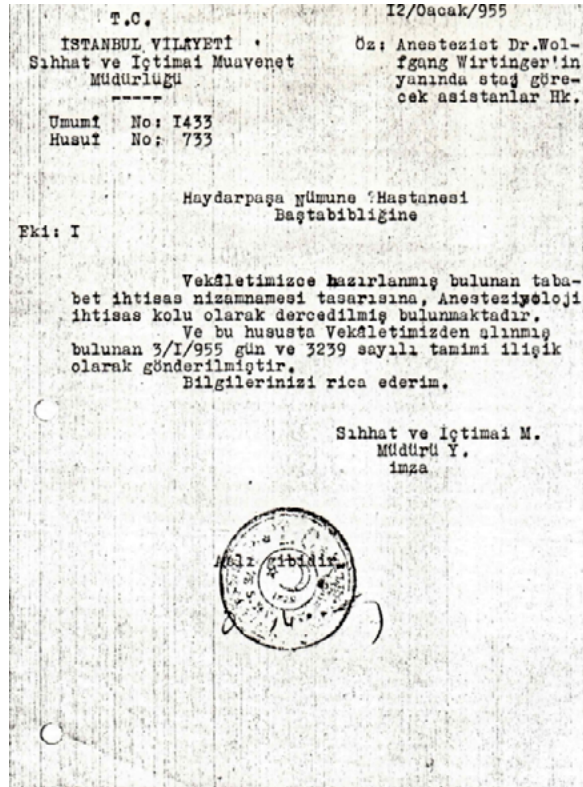

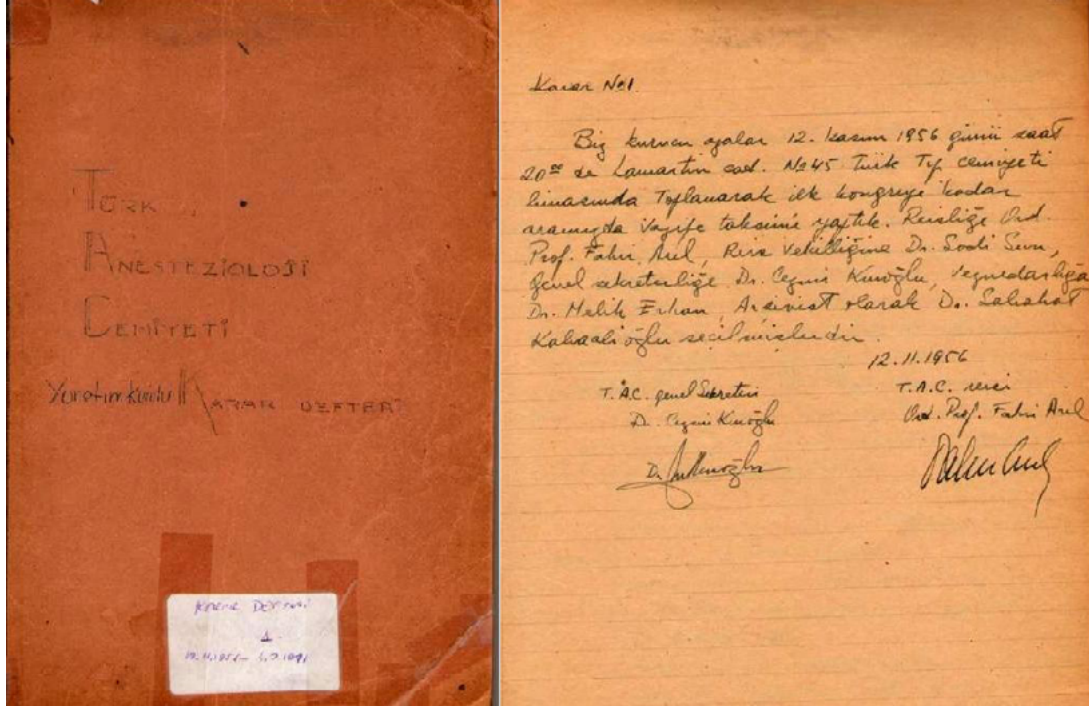
Belge 7. Aslen Avusturyalı olan Dr. Kucher, Anesteziyolojiyi kurmak için Sağlık Bakanlığı tarafından davet edilmiş fakat, Türkiye'de 3 ay kalıp geri dönmüştür. Bu süre içerisinde Türk Tıp Cemiyeti Dergisinde yayınlanan, bir dizi konferanslar vererek anesteziyi tanıtmaya çalışmıştır.

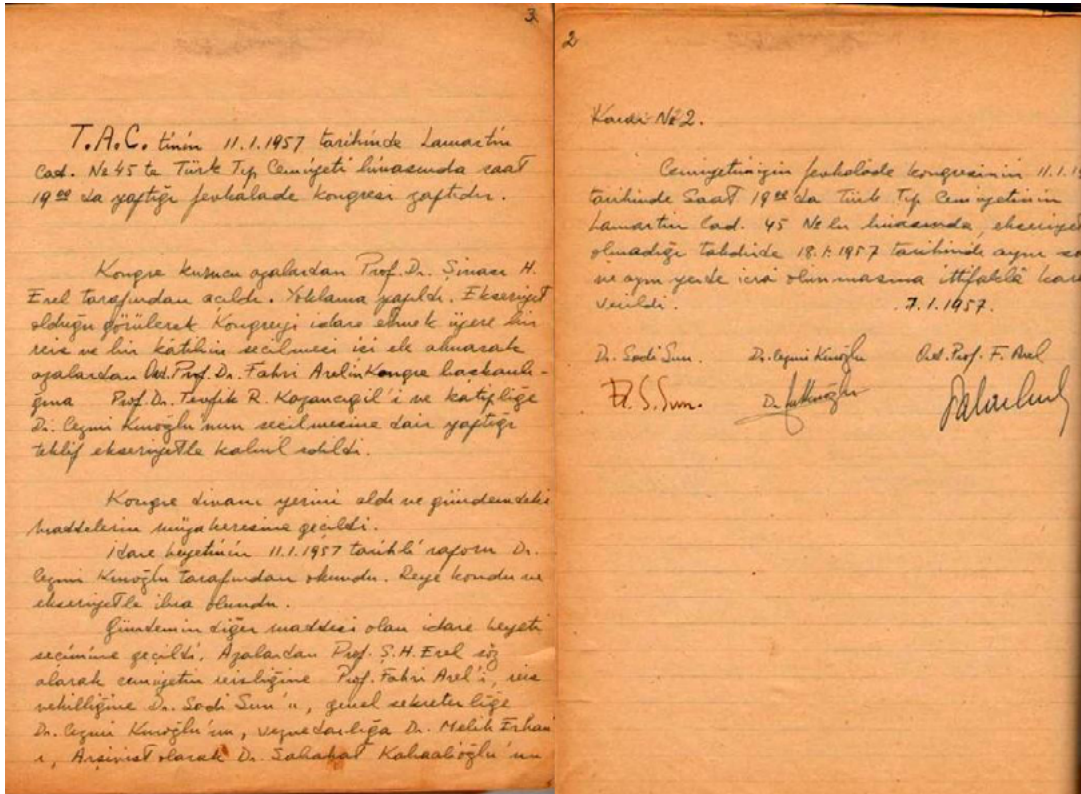
Belge 8. Sağlık Bakanlığının hazırlanmakta olan uzmanlık tüzüğüne anestezi uzmanlığı dalı olarak eklendiğini ve bu dalda uzman olmak isteyenlerin Haydarpaşa Numune Hastanesinde staja başlayacaklarını bildiren yazısı.

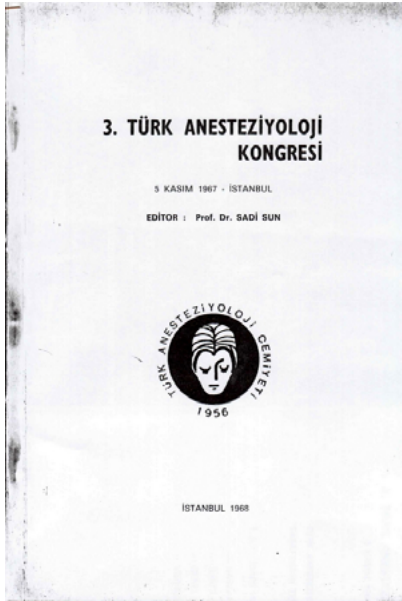
Belge 9. İstanbul Valiliği Sağlık Müdürlüğü'nün, Haydarpaşa Numune Hastanesi Başhekimliğine, anestezi uzmanlığı eğitime başlanması konusunda talimatı

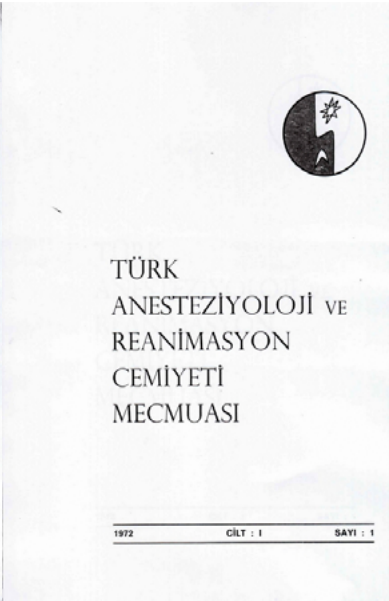
Belge 10. Türk Anestezi ve Reanimasyon Derneği ilk Yönetim Kurulu karar defterinin kapağı ve kuruluşla ilgili ilk karar tutanağı.

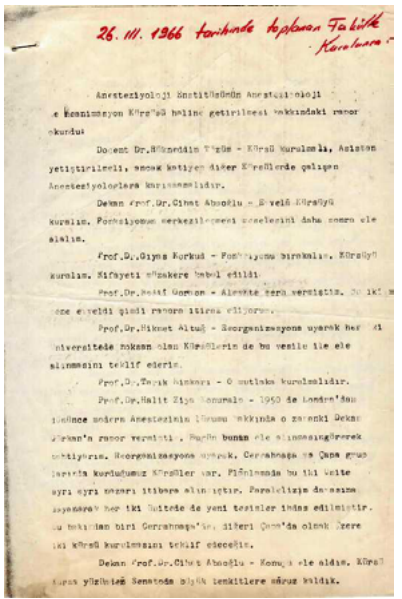
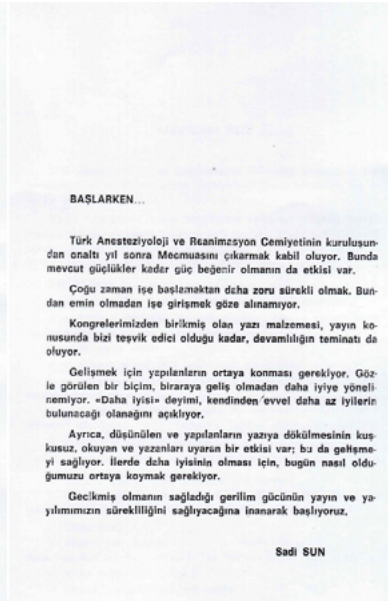
Belge 11. İlk genel kurul ve ilk yönetim kurulu seçimi sonuçlarına ait karar defterine düşülen kayıta ait tutanak.

Belge 12. Üçüncü TARK program kitapçığının kapağı.

Belge 13. Türk Anesteziyoloji ve Reanimasyon Cemiyeti Mecmuası'nın ilk sayısı.

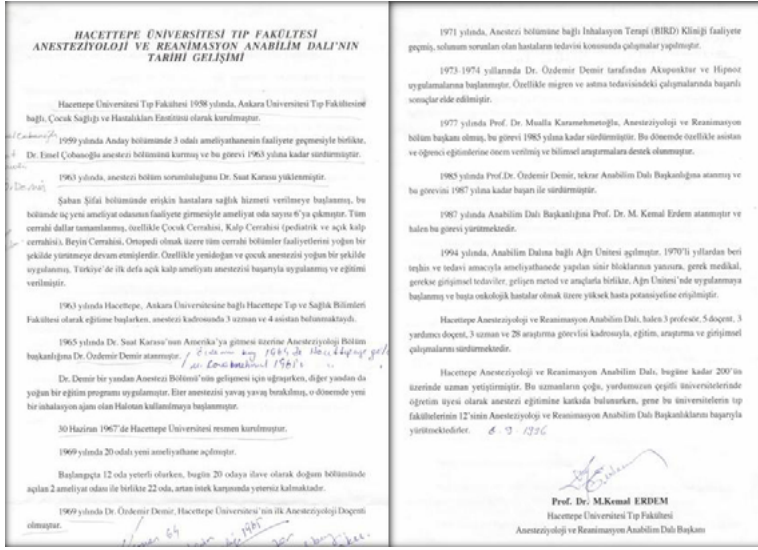
Belge 14. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi, Profesörler kurulunda Anesteziyoloji Enstitüsünün kuruluş toplantısı ile ilgili tutanak.

Belge 15. İstanbul Tıp Fakültesi, Anesteziyoloji Anabilim Dalı kuruluş tarihçesinin yer aldığı bültenin iç sayfası.

İstanbul'daki gelişmelere paralel olarak 1947'de kurulan Ankara Üniversitesi, Tıp Fakültesinde de Statonun 1958'de aldığı bir kararla "Anesteziyoloji Enstitüsü" kurulması öngörülmüştür. Henüz bir anesteziyoloji uzmanı bulunmadığından, Enstitünün ilk müdürlüğüne Cerrahi'den Prof. Dr. Hilmi Akın atanmıştır. Hilmi Akın'ın yanı sıra Prof. Dr. Orhan Bumin, Prof. Dr. İhsan Günalp, Prof. Dr. Galip Urak, Prof. Dr. Şerif Çanga ve Prof. Dr. Zafer Paykoç bu konuya önyak olan diğer isimlerdir. Daha sonraları, genç kuşak denilen bazı öğretim üyelerinin, bağımsız bir Anestezi bölümü açılması konusundaki gayretlerinin sonucunda, Ankara Üniversitesi Senatosu 16.12.1958 tarihinde Tıp Fakültesi bünyesinde, Anesteziyoloji Enstitüsünün kurulmasına karar vermiştir. Bu, ülkede kurulmuş olan ilk bağımsız anestezi ünitesi olmuştur. Başına Prof. Dr. Hilmi Akın getirilmiştir. 1962'de doçent olduktan sonra

Belge 16. Prof. Dr. M. Kemal ERDEM'in, Kutay AKPIR'e Hacettepe'nin kuruluşu ile ilgili yazdığı mektup.

Tıp Fakültesi kurulduktan sonra bu görevi, anestezi kürsüsü başkanı olarak uzun yıllar, kendisinden 1 yıl sonra yurda dönen ve 1966'da uzman olan Dr. Mualla Karamehmetoğlu ile birlikte sürdürmüştür (*Belge 16*).²¹

İstanbul ve Ankara'da bu gelişmeler olurken, benzer gelişmelerin Gülhane'de de başladığı görülmektedir. Gülhane Askeri Tıp Akademisinde ilk Anestezi çalışmaları, 2. Genel Cerrahi Kliniği bünyesinde 1951 yılında, Dr. Ali Ulvi Kaya tarafından başlatılmış aynı tarihte Amerika'dan dönen Dr. İhsan Günalp ile devam etmiştir. Ürolog Operatör Dr. İhsan Günalp daha sonraları bu çalışmalarının ürünü olarak, "Modern Anestezi'nin Ana Hatları" (1952) ve "Klinik Anestezi" (1958) adlı iki kitap yayınlanmıştır. İhsan Günalp'in yanı sıra Ankara'da Op. Dr. Hüsrev Polat, 1953'de açılan SSK Ankara Hastanesinde anestezi çalışmalarına başlamış ve 1963'e kadar devam etmiştir.^{2,3,8}

Dr. İsmail Bağcılar, Dr. Orhan Toydemir ve Dr. Feridun Kebir Yalçın, 1953'de açılan bir imtihanı kazanarak anestezi eğitimi almak için ABD'ye gönderilmişlerdir. Bu üç kişiden Dr. İsmail Bağcılar daha sonra Gülhane'de, 1960'da kurulan Anestezi ve Reanimasyon ünitesinin başına geçmiştir.

İmtihan kazanarak Anestezist olmak üzere 1953'de ABD'ye gidenlerden Feridun Kebir Yalçın ile ilgili herhangi bir kayda rastlanmamıştır.

Ancak Orhan Toydemir, daha sonra yurt dışında ve yurt içinde birçok çalışmalarda bulunmuş, Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi, Anesteziyoloji Anabilim Dalı Başkanlığına getirilerek emekli olduğu tarihe kadar bu görevde kalmıştır.²²

Aynı dönemlerde İzmir'de de bazı gelişmeler olduğu bilinmektedir. Ancak bu gelişmeler ile ilgili doküman elimize geçmemiştir. Bu gelişmeleri, Ege Üniversitesi Anestezi AD başkanlığından emekli olan Sayın Prof. Dr. Ahmet Tutan yürütmüştür.^{9,23}

Şimdiye kadar olan bölümde Türkiye'de anestezi ve reanimasyon uzmanlık dalının ilk uygulayıcıları, hocaları ve bu hocaların kuruluş çalışmaları tanıtılmaya çalışılmıştır.

1990'dan sonraki dönem lider hocalardan görevi devir alan ilk jenerasyona ait hocaların görev ve sorumlulukları üstlendiği dönemdir. Bu dönem de ben ve benimle aynı yaşlarda olan hocaların çalışmaları yer almaktadır.

Bu dönemde Türkiye'de ortaya çıkan hızlı ilerlemelerin hazırlığı aslında, 1970'li yıllarda başlamaktadır. 1990'dan sonra görevi devir alan jenerasyon, anestezi ile ilgilenmeye 1965'li yıllarda asistan olarak başlamış, kabul edilme ve bilim dalını geliştirme adına verilen uğraşların içerisinde bulunmuş bir jenerasyondur. Bu uğraşların sonunda, anestezi uzmanlarının sayısı giderek artmaya başlamış, anestezi vaz geçilmez bir dal olarak hastanelerin ve fakültelerin yapısı içerisinde, şeflik ve kürsü

bu kurumun müdürlüğüne atanacak olan Dr. Refik Payçoç bu enstitünün uzmanı olarak 1959'da göreve başlamıştır.^{19,20}

Ankara'da 1959 yılında, Hacettepe Tıp Fakültesi'nin ilk nüvesini oluşturan ANDAY bölümünde, 3 odalı ameliyathanelerin faaliyete geçmesiyle birlikte Amerika'dan dönen ve Ankara'da bir kaç hastanede Anestezi uygulamaları yapan Dr. Emel Çobanoğlu, Anestezi Bölümünü kurmuştur. Bu bölümün başına 1963'de, Dr. Suat Karasu'nun ayrılması üzerine 1964'de Ankara'ya dönen ve 1965'de uzman olan Özdemir Demir atanmıştır. 1967'de Hacettepe

statüsünde yer almış, öğretim üyeleri yetişmeye ve anestezi ikincil bir uzmanlık dalı olmaktan çıkıp, ana uzmanlık dallarından biri haline gelmeye başlamıştır. Artık liderlerin yanında genç, dinamik, en önemlisi anestezi bilim dalına gönül vermiş, biraz da şövenist bir kadro yetişmeye başlamıştır. Bu kadro 1990'lı yıllardan sonra görevi devir alacak olan jenerasyondur.

Anestezi uzmanları, bu yıllar içerisinde yoğun bakım konusunu da sahiplenmiş ve Türkiye'de yoğun bakım bilim dalı onlar sayesinde bu güne taşınmıştır.

İnsanlık tarihinin yazılmaya başladığı günden beri, tıbbın en önemli semptomlarından biri olan ağrı bu dönemde anestezi içerisinde gerçek sahibini bulmuş 1985'li yıllardan sonra anestezi uzmanlarının çabaları ile Türkiye'de kurulan Algoloji Bilim Dalı vasıtasıyla gelişmiş ve temsil edilebilmiştir.

Yirminci yüzyılın son dekadının başında Türkiye'de böyle bir manzara vardır. Bu yıllara kadar yapılanları, kuruluş uğraşları adı altında toplamak gerekir. Yapılaşma veya kurumlaşma yani kuralları, yazılı belgeleri, gelenekleri olan bir kurum haline dönüşme, 1990'dan sonra başlamıştır. Türk Anestezi ve Reanimasyon Derneği kongreleri, bu dönüşümün odak noktasını oluşturmuş ve bu kongrenin düzenleyicisi olan TARD, kurumsallaşma çalışmalarında başı çekmiştir. Bu sözlerin anlamı şudur, 1990'lı yıllara kadar çok şeyler yapılmıştır. Ancak yapılanlar, dünyadaki gelişmeler ile kıyaslandığında çok eksiklikler olduğu anlaşılmaktadır. Bu eksikliklerin süratle giderilmesi gerekmektedir. İşte bu bağlamda birinci jenerasyon hocalar önce, TARD çatısı altında bir araya gelmiş, derneğin tüzüğünde bazı değişiklikler yaparak herkesin temsil edildiği, herkesin görev alabileceği, herkesin bu çatı altında toplanmasını mümkün kılan, dernekte herkesin görev almasına imkan yaratan, daha doğrusu genel başkanlık görevini bir dönemle sınırlandırarak (*yasal olarak imkan olmadığından, bu konuda varılan konsensus ile genel başkanlık bir dönemle sınırlandırılmıştır*) derneği bir kişinin sürekli hegemonyası altına almasını önleyen yeni bir yapılanmayı hayata geçirmişlerdir. Bu gün için doğal gibi görünen bu yapılaşma, çok önemli ve zor bir değişim idi. Bu değişimden sonra sağlanan birlik beraberlik ve dayanışma birçok ilerlemenin gerçekleşmesinde ana faktör olmuştur.

Dernek çatısı altında birleşme sağlandıktan sonra, asistan eğitimi ve klinik uygulama standartları başta olmak üzere bir dizi düzenlemeler yapılmış, kongreler bilgilendirmeye daha ağırlık verecek şekilde yapılandırılmaya çalışılmış, yoğun bakım, rejyonel anestezi, algoloji gibi anestezi kökenli derneklerin TARD ile işbirliği ve dayanışma içerisinde olmaları sağlanmış, değerli araştırmalar yapılmaya ve yayınlanmaya başlamış en önemlisi Türk Anestezi topluluğu dünyaya açılmış, bu bağlamda yurt dışı yayın sayısı artmıştır. Derneğin bünyesi içerisinde yoğun bakım bilim dalı ile ilgili birçok konuda ciddi uğraşlar verilmiştir. Bu yıllar aynı zamanda dünyada da tıpta uzmanlık eğitimi konularında önemli düzenlemelerin yapıldığı yıllardır. Özellikle Avrupa'da yapılan düzenlemeler bu dönemde tarafımızdan da çok yakından izlenebilmiştir. Bu düzenlemeleri başlıca ikiye ayırabiliriz. Birincisi daha güvenli anestezi koşulları oluşturabilmek için klinik uygulama yöntemlerini standardize etmek, standartlara göre uygulamak ve denetlemek ve ikincisi, bu amaca hizmet edecek standart eğitimi almış uzmanlar yetiştirmek. Aslında anestezi derneği, 1997 yılında, "Anestezi, Yoğun Bakım ve Algolojide Klinik Uygulama Standartları" adı altında bir çalışmayı tamamlamış ve yayınlamıştı ancak, Türkiye'de henüz standart bir uygulama ve eğitim yapılacak noktaya gelinebilmişti. Her klinik, farklı bir eğitim ve uygulama yapmaktaydı. Gerekli olmasına rağmen birçok eğitim kliniği, yoğun bakım eğitimi vermeden sadece anestezi eğitimi vererek uzman yetiştirmekteydi. Bu koşullarda yeni bir yapılanma zorunlu hale gelmiş olup, bu zorunluluk TARD bünyesi içerisinde, Türk Anestezi ve Reanimasyon Bord'unun (TARB) kurulması ile sonuçlandı. Otuz beşinci TARD bilimsel kongresi sırasında yapılan bir genel kurul ile 29 Ekim 2001 tarihinde, TARB kuruldu ve çalışmaya başladı. İlk bord kurulu, başkan Kutay Akpir, başkan yardımcısı Zeynep Kayhan, Sekreter Aydemir Yalman, Veznedar Özcan Erdemli, Uluslararası ilişkiler Serdar Erdine, sınav ve eğitim komisyonu Yüksel Keçik, Gülsen Korfalı, Moiz Bahar, Erdal Güzeldemir, Hülya Çelebi tarafından oluşturuldu. Bord'un kuruluş amacı Avrupa düzenlemeleri ile benzerdir. Yani standart bir eğitimi yeniden yapılandırmak, standart uygulamaları yapacak, standart eğitimi almış uzmanlar yetiştirmek için gerekli olan koşulları belirlemek, yapılan sınav ile istekli olan uzmanlara bu standartlara uygun olduklarını gösteren belge vermek. İlk on yıllık dönem içerisinde, bord anestezi, yoğun bakım ve algoloji eğitim ve öğretim taslağı adı altında müfredat programını hazırlamış ve yayınlamış, asistan karnesini hazırlamış ve uygulamaya başlatmış, klinik uygulama standartlarını bölüm bölüm yayınlamaya başlamış, mezuniyet sonrası sürekli tıp eğitimi yönergesi ve klinikler ziyaret yönergesini hazırlamış, Bord sınavlarını yapmaya başlamıştır. Bu çalışmalar ve

ulaşılan standartlar, Avrupa Bord sınavlarının yazılı kısmının Avrupa ile birlikte Türkiye’de ve Türkçe olarak yapılması noktasına gelmemizi sağlamıştır.

Bütün bu yapılanların anlamı, Türk Anestezi topluluğu, çağdaş yapıda, uluslararası standartlara erişmiş bir topluluk haline gelmiş demektir. Bu değişimi sağlamak çok zor olsa da Türk Anestezi topluluğu dernek çatısı altında gerçekleştirdiği dayanışma ve özverili uğraşlar sonunda çağdaşlaşma değişimini başarmıştır. Bu başarı, gerçekten özverili çalışan TARD başkan ve yönetim kurullarını oluşturan birinci jenerasyona dâhil hocaların başarısıdır (Tablo 1).

Tablo 1. Türk Anesteziyoloji ve Reanimasyon Derneği Genel Başkanları

Yıl	Başkan
1956 – 1958	Prof. Dr. Fahri Arel
1958 – 1994	Prof. Dr. Sadi Sun
1994 – 1996	Prof. Dr. Bora Aykaç
1996 – 1998	Prof. Dr. Kutay Akpir
1998 – 2000	Prof. Dr. Uğur Oral
2000 – 2002	Prof. Dr. Oya Kutlay
2002 – 2004	Prof. Dr. Filiz Tüzüner
2004 – 2006	Prof. Dr. Mois Bahar
2006 – 2008	Prof. Dr. Ali Reşat Moral
2008 – 2010	Prof. Dr. Ülkü Aypar
2010 – 2012	Prof. Dr. Şükran Şahin
2012 – 2014	Prof. Dr. Güner Kaya

Kanımcı lider hocalar, elbette ki önemli işler yapmış, çok önemli başarıları gerçekleştirmişlerdir. Onlardan görevi devir alan, birinci jenerasyon hocalar da onlardan aşağı kalmamış ve belki de daha önemli işler başarmışlardır. Ancak o jenerasyonun önemli bir üyesi olarak yapılanları benim bir tarihsel belge niteliğinde anlatmamın ve bu çok yakın dönemin tarihini yazan, konumuna girmemin doğru olmadığına inandığım için anestezi Türkiye tarihi ile ilgili anlatacaklarıma burada son veriyorum. Bundan sonraki tarihi bizden sonrakiler yazmalıdır. Bu konuda tarihe ışık tutacak bilgileri gerekli yerlerde anlatarak ve yazarak üzerime düşen görevi yerine getirdiğimi zannediyorum. Bizden sonraki jenerasyonun da kısır çekişmeler içerisinde yok olmadan, üstlendikleri görev ve sorumlulukları yerine getireceklerine, benzer başarıları gerçekleştireceğine inanıyorum.

EDİTÖRDEN BİLGİ VE TEŞEKKÜR: Türk anestezi tarihine birincil kaynaklara dayanarak tanıklık eden bu makale ilk olarak Türk Anesteziyoloji ve Reanimasyon Dergisi’nin (TARD) 2012’deki 40 (Ek sayı 1) numaralı sayısında yayınlanmıştır. Böylesine önemli bir makalenin tıp tarihi camiasında tanınırlığını artırabilmek için değerli çalışma arkadaşım Prof. Dr. Egemen Bilgin ile girişimde bulunmaya karar verdiğimizde tarih 09 Nisan 2013 idi ve Türk Anesteziyoloji ve Reanimasyon camiasının öncülerinden Prof. Dr. Kutay Akpir yoğun bakımda yatmaktaydı. Makaleyi Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi’nde yeniden yayınlamak için başvurduğumuz TARD Dergisi editörü sayın Prof. Dr. Yalın Dikmen, Kutay Akpir hocanın da haberi olsaydı memnuniyet duyacağına olan inancı ile bütün dokümanları derhal yolladı. Ne yazık ki bu değerli makalenin yazarı Prof. Dr. Kutay Akpir, Lokman Hekim Dergisi’ndeki baskıyı göremeden Mayıs 2013’de hayata veda etti. Kendisini saygıyla anarken onun dünyada ve Türkiye’de anestezi tarihine dair ayrıntılı bilgiler sunduğu ve Nöbetçi Yayınevi tarafından 2010’da basılan “Her Yönüyle Anestezi” kitabını hatırlatmak istiyorum.

Prof. Dr. Kutay Akpir’in Türk Anestezi Tarihi adlı makalesinin Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi’nde yeniden yayınlanmasına izin veren ve bu konuda elindeki dokümanları bizimle paylaşan TARD Dergisi editörü Prof. Dr. Yalın Dikmen’e en içten teşekkürlerimi iletiyorum.

Prof. Dr. Tamer Akça

Editör

Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi

KAYNAKLAR

1. Öner C. Batıda ve İstanbul’da Anesteziyoloji ve Reanimasyonun Gelişimi. İ.Ü. İstanbul Tıp Fakültesi Mecmuası 1982;45:supp 88.
2. Öncel Ö. Türk-İslam tababetinde anestezi. (Doktora tezi). İ.Ü. İstanbul Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji Bilim Dalı, İstanbul, 1982.
3. Akpir K. Editör, Türkiye’de Anestezi ve Reanimasyonun kırk Yılı, Belgesel 1996, Türk Anestezi ve Reanimasyon Derneği Yayını.
4. Ülman Y.I. Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane’de Kloroformun İlk Kez Cerrahide Kullanılması. Tarih ve Toplum 1995; 138:344.
5. Yıldırım N. Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahane’de 1891 Yılında Yapılan Anesteziye ait Bir Mezuniyet Tezi. Tarih ve toplum 1993; 113:284-93.
6. Dorken N. Protoxyd de’azote Narkozu. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası 1949;12:591-601.
7. Sun S. İstanbul Tıp Fakültesinde Anesteziyoloji ve Reanimasyon’un Kuruluşu (1948-1968) . Türk Anest ve Rean Cem. Mecmuası 1990; 18: 5-12.
8. Akpir K. Her Yönüyle Anestezi. İstanbul Nöbetçi yayınevi, İstanbul, 2010.
9. Özyurt G. Kuruluş. Türk Anest ve Rean Cem. Mecmuası 18: 200-202,1990.
10. Akra S. Prof. Dr. Sadi Sun ve İstanbul Üniversitesi’nde Anesteziyoloji ve Reanimasyon’un Gelişmesi. Türk Anest ve Rean Cem. Mecmuası 1990; 17:253-4.

11. Öner C. İstanbul'da Anesteziyoloji Reanimasyon ve Ağrı çalışmalarının Gelişimi, Kurumsallaşması. Türk Anest ve Rean Cem. Mecmuası 1990; 18:13-6.
12. Erhan M. Mektup, K. Toprak arşivi.
13. Toprak K. Kişisel görüşme, 2003.
14. Kınoğlu C. Tatlı Acı Hoş Bir Esintidir Anılar. Mart Matbaacılık Sanatları, İstanbul 2002.
15. Kucher R. Modern anesteziinin bugünkü durumu. Türk Tıp Cemiyeti Mecmuası 1953; 19:602-10.
16. İ.Ü. Tıp Fakültesi akademik kurul tutanağı 26 Mart 1966.
17. Or Faruk. Kişisel görüşme, 1996.
18. Akpir K. İ.Ü. İst. Tıp Fakültesi Anesteziyoloji Ana Bilim Dalı Tarihi. Bülten.
19. Paykoç R. Kişisel görüşme, 1996.
20. Akkartal B. Kişisel görüşme. 1996.
21. Erdem K. Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Anesteziyoloji ve Reanimasyon Ana Bilim Dalının Tarihi Gelişimi, Mektup K. Akpir arşivi
22. Toydemir O. Kişisel görüşme.
23. Tutan A. Kişisel görüşme.